

Kåkstadens värden, utveckling och tillväxt

– Effekter av att växa utan stadsplanering

Shantytown values, development, and growth

– Effects of growing without city planning

Birgit Bjelkengren

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet
Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur

Författare: Birgit Bjelkengren

Titel: Kåkstadens värden, utveckling och tillväxt – Effekter av att växa utan stadsplanering

Title: Shantytown values, development, and growth – Effects of growing without city planning

Nyckelord: planering, slum, boendemiljö, bostadsområde, oreglerat, Nairobi, Kibera, Kenya, detaljplan, funktionsblandning

Handledare: Arne Nordius, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Examinator: Eivor Bucht, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsplanering

Kurskod: EX0650

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2011

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Framsidas bild:

Kibera, sett från Rowallan, skogen väster om området. (Foto: Birgit Bjelkengren, 2010-07-18)

SAMMANDRAG

Kibera kallas ofta för "Afrikas största slumområde" och för många är området, tillsammans med många andra, ett bevis för att stadsplanering är enormt viktig. Men även när det inte sitter en yrkesman och tar beslut, sker någon slags planering. De boende styr sin närmiljö, de kämpar för att skapa ett hem i på en plats, där infrastruktur och samhällsfunktioner är nästan obefintliga. Därför är det intressant att ta reda på vad det är människorna satsar på, vad det är som blir viktigt i Kibera.

Målet med arbetet är att hitta vad de boende själva valt att förlägga i sin bostadsmiljö, då ingen översiktlig planering sker på högre nivå. Detta görs för att hitta saker människor värdesätter, som bör vägas in vid förbättringsinsatser och även i modern stadsplanering. Uppsatsen ska även försöka avgöra vad som gjort att Kibera placerats just där det ligger och varför det ser ut och fungerar som det gör. Allt detta syftar till att hitta det människor här själva skapar och sedan värdesätter i sin boendemiljö. Arbetet belyser även de fördelar det fritt skapade urbana utrymmet kan ha, för att se om det finns värden i slumområdet, värden som kanske staden saknar. Den frågeställning jag utgår ifrån är: *Varför har Kibera placerats där det är idag, hur växer slumområdet och på vilket sätt berikas området av det oplanerade?* Genom att ställa den frågan läggs fokus på det som finns i slumområdet, och inte på det som saknas. För att besvara frågeställningen används litteraturstudier, de olika texterna ställs mot varandra och mot mina egna erfarenheter. Den litteratur jag använder mig av kommer både från akademikervärlden och från organisationer (stora och små) som arbetar med och behandlar Kibera.

När vi tänker på slumområden blir det ofta i generella banor, där tankarna kretsar kring den misär människor tvingas leva i. Urbaniseringen, i de länder som har många och stora slumområden, går snabbt. Den stadsplanering man har idag räcker inte till för att ta hand om alla som flyttar in till städerna. När de nya invånarna tvingas bosätta sig i slummen, gör de det de kan för att göra det bästa av platsen. Många startar små verksamheter i hemmet, andra på de öppna ytor som finns i området. De skapar helt enkelt ett område som har det de behöver, ett funktionsblandat bostadsområde. Säkerheten, tanken på bränder och olyckor, väger inte lika tungt som tanken på gemenskap och överlevnad i ett kommersialiserat samhälle.

Vad finns det för positiva fenomen som gömmer sig bakom den ridå av skräp och statligt avståndstagande? Avsaknaden av strikt reglering verkar gynna funktionsblandningen, det bidrar till en variation i bostadsområden, en stadsdel som lever även under arbetstid. De positiva fenomen man kan spåra i slummen, de talar för att det finns något där som människan vill ha. Vi kan ha reglerat bort detta i våra städer, då funktioner och verksamheter ofta regleras lika hårt som tillgängligheten för brandbilar och ambulanser. Att hitta de värden som finns i slummen, kan ge oss något att väga vårt system mot, något vi kan plocka russin ur och på så sätt förbättra vårt system ytterligare. Informationen kan även användas till att göra förutsättningarna bättre för de förbättringsprojekt man genomför i slummen, då man vet mer om vad människor värdesätter i sin bostadsmiljö.

Nyckleord: planering, slum, boendemiljö, bostadsområde, oreglerat, Nairobi, Kibera, Kenya, detaljplan, funktionsblandning

ABSTRACT

Kibera is often known as “the largest slum in Africa” and to many this area, together with many others, is a proof that city planning is profoundly important. But even when there is not a professional making the decisions, planning of some sort does take place. The inhabitants control their environment; they struggle to create a home in a place where infrastructure and community functions are close to nonexistent. Therefore it is interesting to find out what these people are focusing on, what becomes important in Kibera.

The aim of the thesis is to find out what the inhabitants have chosen to incorporate in their residential environment, since no planning is carried out at higher levels. This is done in order to find things people value, things that should be taken into account when trying to improve urban slums and also in modern city planning. With the thesis I’m also trying to describe what caused Kibera to be placed where it is today, and why it looks and works the way it does. All this is supposed to help find something, things people here create themselves and then value in their environment. The thesis also tries to highlight some of the benefits this untamed urban area could contain, to see if there are values in the slum, values the city might be lacking. The question I’m basing my work on is: *Why was Kibera placed where it is today, how does the slum grow, and in what way does the unplanned enrich the area?* This question puts the focus on what the slum contains, and not what it is missing. My attempt to answer the question is based on available literature and articles, weighed against each other and my own experiences. The literature chosen comes from the academic world, as well as organizations (big and small) that work with and concern Kibera.

When we think of slums it is often done in terms of generalization, our thoughts revolve around the destitution people are forced to live in. The urbanization, in countries with many and big slums, is quick. The city planning used today is not enough to make room for all the people who are moving into the urban areas. When the new inhabitants are forced to set up home in the slums, they make the best they can with what they are given. Many start their own businesses; some in their homes, others use the open spaces in the area. They basically create a neighborhood which contains what they need, a residential area with integrated functions. Safety, the thought of fires and accidents, does not hold as much importance as community, and surviving in a commercial setting.

Which are the positive phenomenons, hidden behind a screen of rubbish and governmental absence? The lack of strict regulations seem to benefit the integration of functions in this residential setting, it creates a neighborhood with variations and life even during working hours. These positive phenomenons, which can be found in the slum, might be saying that there is something here that average Joe wants. It is likely we have regulated it away in our cities, where functions often are as regulated as the accessibility for fire trucks and ambulances. Finding the values that are present in slums, might provide us with something to weigh our system against, something to pick the raisins out of to improve our system and make it even better. Furthermore, the information can be used to make slum improvement and upgrading projects better, since it will let us know what people value in their neighborhood.

FÖRORD

Inspirationen till min uppsats kom under en resa med scouterna, ett besök i ett land med en helt annan syn på tid och planering. Tyvärr räcker inspirationen bara så långt, när motivationen vacklat, eller jag känt att mina prestationer inte kommer att leva upp till den nivå jag själv förväntat mig, har det känts tryggt att ha folk runt omkring som känner att min fråga är viktig. Ett särskilt tack till Arne Nordius, som med sina tips om läsning och lugna samtal sett till att jag fortsatt framåt, trots att min ursprungliga idé inte gick att genomföra. Jag vill även tacka Linnéa och Saskia, för den hjälp jag fått när idéer inte riktigt varit tydliga i den text jag skrivit.

Jag vill dessutom tacka min syster, Britta och mina vänner för allt stöd och distraktioner, jag har behövt de pauser som har tagits under arbetets gång.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammandrag	5
Abstract	6
Förord	7
Innehållsförteckning	8
Figur-/ Bildförteckning	9
Inledning	10
Bakgrund	10
Mål & Syfte	11
Material & Metod	11
Avgränsning	12
Definitioner	12
Slumområde	12
Kåkstad	12
Stad	12
Plats	13
Kibera	13
Historiskt	13
Idag	14
Vidare reflektioner	16
Diskussion	20
Källförteckning	25
Elektroniska källor/Internet	25
Tryckta källor	25

FIGUR- / BILDFÖRTECKNING

Fig. 1: Foto: Birgit Bjelkengren, 2010-08-08.

Fig. 2: Wikimedia commons (2008-02-09) [online] Tillgänglig:

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kenya-CIA_WFB_Map.png?uselang=sv (2011-05-05)

Fig. 3: Wikimedia commons (2007-09-19)[online] Tillgänglig:

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nairobi_simplemap.png (2011-05-05)

Röd markering adderad av författaren.

Fig. 4: Foto: Birgit Bjelkengren, 2010-08-08.

Fig. 5: Foto: Birgit Bjelkengren, 2010-08-08.

Fig. 6: Foto: Birgit Bjelkengren, 2010-08-08.

Fig. 7: : Google Earth (2011-01-17) ©2011 Europa Technologies, © 2011 Google Image, © 2011 GeoEye © SPOT IMAGE. Hämtad: 2011-05-04.

Fig. 8: Google Earth (2011-01-17) ©2011 Europa Technologies, © 2011 Google Image, © 2011 GeoEye © SPOT IMAGE. Hämtad: 2011-05-04.

Fig. 9 Foto: Birgit Bjelkengren, 2010-08-08.

Fig. 10: Foto: Birgit Bjelkengren, 2010-08-08.

Fig. 11: Google Earth (2011-01-17) ©2011 Europa Technologies, © 2011 Google Image, © 2011 GeoEye © SPOT IMAGE. Hämtad: 2011-05-04.

Fig. 12: Foto: Birgit Bjelkengren, 2010-08-08.

Fig 13: Foto: Birgit Bjelkengren, 2010-08-08.

INLEDNING

Vill du kunna bestämma över vad som händer på platsen där du bor? Idag styrs tätbebyggda områden med järnhand, vi har detaljplaner, översiktsplaner och grönpplaner. Vi gör helt enkelt allt för att inget ska kunna bli fel. Men det är inte så enkelt, något är i vägen, något hindrar och blockerar. Vad är det som gör allt så svårt? Jo, ovanpå alla bra idéer har vi dessutom lagt stora högar med byråkrati, högar som det tar både tid och kraft att skyffla runt. Det som ska förenkla fungerar inte riktigt så bra som vi skulle önskat, det väger inte upp för allt extra jobb det innebär.

När vi sedan ser oss omkring i värden för att hitta något friare, behöver vi filtrera det vi ser. Det finns minst en typ av urban miljö där man faktiskt slipper all den tungskyfflade byråkratin. Det existerar nämligen slumområden och kåkstäder, platser utan stadsplanering. Visst finns här problem, men det handlar inte om bristen på planering och idéer, det handlar om brist på pengar. Om vi ser förbi kvaliteten på det som finns, vad är det då man kan hitta? Finns det information vi kan hämta där, bland människor som är fria att själva bestämma över sin omgivning? Om vi dessutom bortser från de svårigheter som platsbristen innebär, vad är det invånarna satsar på i dessa informella stadsdelar?

Den stora skillnaden ligger i något det ofta pratas om idag, i planeringssammanhang, nämligen funktionsblandning. Den blandade staden, där områden inte är monokulturer, där bostäder varvas med verksamheter och samhällsfunktioner. Här har vi bostadsområden som uppfyller detta, här i Kibera, ett slumområde i Nairobi, Kenya. Det finns bostäder, kiosker (små affärer), frisersalonger, grönsaksförsäljare, slaktare, marknadsstånd, bageri, snickeri, kort sagt det mesta. Det är integrerat och funktionsblandat. Att vi inte har det så här beror på säkerhet, men vi har kanske dragit det lite för långt. Är det verkligen farligt att bo granne med en grönsakshandlare eller en slaktare?

Om vi vill kunna få in mer funktioner och en större variation i våra bostadsområden, då kanske vi ska titta mer på platser som t.ex. Kibera. Vi kanske skulle kunna vinna på att inte reglera allt så hårt. Vi skulle, kanske, till och med kunna lita till människors sunda förnuft. Jag säger inte att alla ska få som de vill, men att vi tillsammans kan komma överens. Den toppstyrda planeringen och det fria, oplanerade ligger i var sin ände av gungrådan, vi behöver hitta var balansen mellan de båda finns. Det finns bra saker att hämta på båge sidor. Någonstans har man provat att så någon av idéerna och sett vad som växte fram. Det enda vi behöver göra nu, är att skörda och plocka med oss de idéer som fungerade bäst.

BAKGRUND

Sommaren 2010 var jag, tillsammans med en grupp andra scouter, i Kenya. En av platserna vi besökte var Kibera, i Nairobi, ett av "Afrikas största slumområden". Trots att Kibera inte är erkänt som del av Nairobi, fungerar området som en del av huvudstaden. Detta fascinerar mig.

När vi gick omkring i området slogs jag av hur ordnad strukturen ändå verkade, trots allt, med vägar och gemensamma ytor. Områdets sämsta sida är allt skräp, man är inte kopplade till stadens sophantering. Många gator består av sopor, en del hus är byggda av sopor och lera (se fig. 1), trots detta väljer folk att bosätta sig just här. Vad fick de först inflyttade att välja just den här platsen och varför har de andra hundratusentals människorna också valt att bo här? Eller har det ändå styrts lite från stadens håll, trots att platsen inte tas med på kartan. Man erkänner inte Kibera som del av Nairobi, för det skulle innebära ett ansvar som de styrande i staden inte vill ta på sig.

Fig. 1 En gata i Kibera.
(Foto taget av författaren)

Ytterligare en anledning till att jag fann just Kibera meningsfullt att undersöka är att det existerar tillgänglig information om platsen. Till de projekt som man redan genomfört eller som pågår för tillfället har man samlat in bakgrundsinformation. Den information dessa grupper har samlat in, kan innehålla delar som berättar om vad människorna själva värdesätter. Den frågeställning jag utgår ifrån och vill besvara med den här uppsatsen är: *Varför har Kibera placerats där det är idag, hur växer slumområdet och på vilket sätt berikas området av det oplanerade?* Frågan kan delas upp i mindre delar, men för att inte behöva rangordna dessa mindre beståndsdelar, väljer jag att skriva det som en stor fråga.

MÅL & SYFTE

Målet med arbetet är att hitta saker och fenomen som är positiva i slumområdet Kibera, trots att ingen översiktlig planering sker på högre nivå. Målet är också att avgöra vad som gjort att Kibera placerats just där det ligger och varför det ser ut och fungerar som det gör.

Syftet är att hitta det människor här själva skapar och sedan värdesätter i sin boendemiljö. Detta för att hitta de fenomen som sedan berikar området. Dessa kan därefter vägas in vid förbättringsinsatser och även i modern stadsplanering. Arbetet syftar även till att belysa de fördelar det fria byggandet kan ha, om det finns värden i slumområdet, som kanske saknas i staden.

MATERIAL & METOD

- Artiklar och dokument som behandlar Kibera och andra slumområden, hittas genom sökande i databaser.
- Artiklar och böcker som behandlat begreppet plats.
- Dokument från UN-habitat, gällande deras arbete och syn på Kibera och slumområden i allmänhet.
- Kilimajaro Initiative, samt andra organisationers hemsidor, för info om deras arbete och den information de har om platsen.
- Egna observationer under besök på platsen, sommaren 2010.
- Kartor och flygfoton.

Huvudsakligen bygger min uppsats på litteraturstudier, källkritisk med fokus på relevans och trovärdighet. Mina litteraturstudier genomförs för att jämföra de olika med varandra och med mina egna erfarenheter. Jag kommer att jobba utifrån det Patel kallar ett empirinärt förhållningssätt, dvs. jag utgår inte från en färdig teori som ska bevisas eller motbevisas, utan gör en ansats till att förklara de fenomen som förekommer på den aktuella platsen. (Patel, 2003, sid. 26-34)

Metoddiskussion

Genom att arbeta med ett begränsat material, kommer objektiviteten att färgas. Detta sker inte enbart genom att jag väljer ut det material jag finner relevant, utan beror även på det faktum att det inte finns så mycket att välja bland. Det finns information om Kibera, men den är ofta väldigt knuten till ett specifikt ämne, t.ex. HIV/AIDS. Jag känner även att mina resonemang påverkas av att ytterst lite information kommer från de som bor i området, den kommer mestadels från större organisationer (t.ex. UN-HABIAT). Jag har därför jobbat för att få in annan information, dels från artiklar, men även från flera mindre organisationer som finns i Kibera. Tanken är att detta ska göra resonemangen lite mer platsanknutna. Utöver detta kommer jag att dra en del slutsatser utifrån hur jag upplevde Kibera när jag besökte platsen 2010-08-08. Jag väljer att ta med mina upplevelser, då jag anser att hur en plats upplevs är viktigt för mina vidare resonemang kring de värden som finns. Med kartor och flygfoton är tanken att jag ska kunna visa huvudstrukturerna som de faktiskt ser ut, även om tätheten kan göra att gränder och mindre vägar inte syns. Det kan innebära att området ser mer ”slutet” ut

än det är, då finmaskigheten till viss del kan falla bort. Jag kommer även att lägga en hel del tid på att läsa in mig på Kibera som helhet, fördelar och nackdelar behöver vägas in för att kunna föra ett välgrundat resonemang.

AVGRÄNSNING

På grund av arbetets natur och den förhållandevis korta tid som är tillgänglig, kommer arbetet att begränsas till min frågeställning: *Varför har Kibera placerats där det är idag, hur växer slumområdet och på vilket sätt berikas området av det oplanerade?* Reflektioner kring, samt mindre jämförelser med vårt planeringssystem tas med, då dessa ger ämnet ett större sammanhang. Detta arbete inte kommer att behandla andra slumområden i någon större utsträckning, Dharavi i Mumbai kommer att användas då de valda artiklarna ger en del generella slutsatser för slumområden. Inte heller kommer uppsatsen att lägga någon vikt vid de förbättringsarbeten som görs eller hur man skulle kunna förbättra, då tanken med den här uppsatsen är att visa på de fördelar som finns med en friare stadsbyggnad. Jag kommer inte heller att fästa någon större vikt vid andra problem, såsom sophantering, tillgång till rent vatten eller kvaliteten på infrastrukturen. Inte heller de befintliga lagarna eller reglerna kommer att få något större utrymme i uppsatsen, då det skulle krävas mycket mer tid för att göra en sådan utredning. Dessutom spelar de individuella lagarna ingen större roll i de spår uppsats ämnar problematisera, då bosättningen Kibera som helhet inte är laglig. Djupare analyser kommer ej att bidra nämnvärt till att uppfylla uppsatsens syfte.

DEFINITIONER

SLUMOMRÅDE

I den här uppsatsen kommer definition hämtad från the United Nations Human Settlements Programme (UN-HABITAT) att användas.

A simple definition of a slum would be 'a heavily populated urban area characterised by substandard housing and squalor'. [...] the buildings found there vary from the simplest shack to permanent and sometimes surprisingly well-maintained structures, but what most slums share in common is a lack of clean water, electricity, sanitation and other basic services. (UN-HABITAT, 2007)

Ett slumområde är alltså: ett urbant område med hög population, där bostäder ofta har en väldigt låg standard och varierar från små skjul till permanenta strukturer. Områdena karakteriseras även av en brist på rent vatten, elektricitet, sanitära anläggningar och andra grundläggande funktioner.

KÅKSTAD

”Enkla bostäder av t.ex. korrugerad plåt eller kasserat förpackningsmaterial uppförs av invånarna själva, inte sällan i strid med myndigheternas planer; de accepteras ofta efter hand som den enda möjliga boendeformen för en mycket snabbt växande stadsbefolkning.” (Nationalencyklopedin, 1993: kåkstad)

STAD

”Ett geografiskt område som kännetecknas av en viss typ av rättslig status (juridisk definition) eller en viss typ av användning (funktionell definition). I båda fallen består en stad vanligtvis av en tät bebyggelse- och befolkningsanhopning” (Nationalencyklopedin, 1993: stad)

PLATS

Tuan (1975) menar att en plats är ett utrymme som för en/ flera människor har en särskild betydelse, dvs. för att kunna vara en plats måste människor tycka något. ”What do the fireplace, the corner drugstore, the city, and the nation-state have in common? They are all centers of meaning to individuals and to groups.” (Tuan 1975 sid. 153) Druiven (2009, sid. 22) nämner något annat som Tuan ska ha skrivit: ”Furthermore, if we think of space as that which allows movement, then place is pause; each pause in movement makes it possible for location to be transformed into place.” Detta skulle betyda att en plats dessutom är någonstans där människor väljer att befinna sig, att inte bara passera.

När jag använder ordet plats, kommer jag att göra det utifrån dessa ställningstaganden. Detta gäller även för andra vedertagna uttryck, såsom: offentlig plats.

KIBERA

HISTORISKT

I Nationalencyklopedin (1993: Kenya) kan man läsa att Brittiska East Africa Company, under 1888, började köpa mark i östra Afrika. Där står även att området blev ett brittiskt protektorat 1895 och att man redan samma år påbörjade byggandet av en järnväg, från Victoriasjön till hamnstaden Mombasa (se fig. 2). Här kan vi även läsa att 1899 anlades Nairobi, dagens huvudstad, vid den nya järnvägen. 1920 blir Kenya en kronkoloni under Storbritannien och det fortsätter området att vara fram till 1963, då man bildar den självständiga Republiken Kenya. (Nationalencyklopedin, 1993: Kenya & Nairobi)

Landet har (2008) ca 38 miljoner invånare, av dem bor ca 3 miljoner i Nairobi (Mpili Andersson, 2009, sid. bakre pärmen). Nairobi hade 1989, 19 år tidigare, 1.3 miljoner invånare. (Nationalencyklopedin, 1993: Nairobi) Stadens invånarantal hade alltså nästan tredubblats på bara 19 år, en ökning på nästan två miljoner människor. Siffror från UN-HABITAT (2007) visar att i Nairobi, Kenya, bor 60% av befolkningen i slumområden. Då bör vi även fundera över om alla de människor som bor i de informella bosättningarna (slumområden och kåkstäder) räknas in i stadens folkmängd.

Kibera, platsen som mina resonemang kommer att utgå ifrån, ligger i sydvästra Nairobi (se fig. 3). Enligt Akatch (2002, sid. 33) etablerades Kibera redan 1904, då nubiska soldater valde att bosätta sig på platsen. Han berättar vidare att området gavs till nubierna för att visa uppskattning, för den hjälp de gett kolonialmakten. I KWAHO (2011) kan vi läsa att det var efter att ha bistått Storbritannien under andra världskriget som Kibera blev dem tilldelat. Under den tiden var hela Nairobi uppdelat efter etnisk tillhörighet: ”During colonial rule, the British segregated residential areas in Nairobi into neighborhoods for whites, Asians and blacks” (Muraya, 2006, sid. 134). Det är inte svårt att tro att detta har påverkat hur de olika delarna av staden kom att utvecklas; inkomstnivåerna hos befolkningen påverkar bland annat hur påkostade de offentliga platserna blir.

[...] after Kenya gained independence in 1963, migrants from rural areas settled in the low-income area in the eastern part of the city which had been reserved for Africans during colonial rule. This area quickly filled up and the 50 persons per hectare density of 1962 rose to 200–300

Fig. 2 Kenya ligger i Östafrika och huvudstaden, Nairobi, är placerad i den södra delen av landet.

(Wikimedia commons, 2011)

persons per hectare by 1969. Most of these migrants were poor and could not afford to rent or purchase housing provided neither by the government nor by the private formal sector, and Mathare Valley became the main squatter area in Nairobi. (Muraya, 2006, sid. 136)

Då människor som bott på landet inte längre ville/ kunde leva på de villkor det innebar, lockades de att flytta till staden. Det är den hastighet med vilket denna inflyttning sker, som kan orsaka problem. "Slums come about because of, and are perpetuated by, a number of forces. Among these are rapid rural-to-urban migration, increasing urban poverty and inequality, insecure tenure, and globalisation – all contribute to the creation and continuation of slums." (UN-HABITAT, 2007) Inflyttningen är ett naturligt steg i den urbanisering som sker, och har skett, världen över. I staden finns fler jobbmöjligheter, men det finns även mängder av andra människor och det är större konkurrens om jobben. De som saknar utbildning kommer i de flesta fall att bli utan jobb, utan jobb har du inte råd att hyra bostad inne i staden. En del människor väljer därför att bosätta sig i slumområden och kåkstäder, som Kibera, för att sedan starta egna små företag i eller nära den egna bostaden. "During the 1960s and 1970s, most of the poor and unemployed in Nairobi worked illegally in the informal sector in low-income areas, and the Nairobi City Council often demolished homes as well as enterprises in these neighborhoods." (Muraya, 2006, sid. 130) Att bedriva en verksamhet under de villkoren gör att man väljer att inte lägga pengar på någon permanent konstruktion, då man skulle förlora mer vid en eventuell rivning. Risken var dessutom ganska stor för rivning, Muraya (2006, sid. 130) skriver att så sent som 1990 revs 44,000 verksamhetslokaler i olika delar av Nairobi. Detta genomfördes av Nairobi City Council och lämnade många människor hemlösa, utan jobb och inkomst. Detta gjordes då verksamheten var olaglig och republiken ansåg att marken var statlig egendom, se nedan.

IDAG

För att kunna diskutera hur Kibera fungerar, behövs en del grundläggande information. Vad är Kibera? Hur är området uppbyggt? Och vilken relation har Kiberas byar till Nairobi?

Politically, Kibera is a volatile area because of its history. [...] The official Kenya government position is that this is government land. Till recently, the land tenure policy regarding "illegal" settlements was that the government could not develop or invest on such land. The government has therefore not developed any infrastructure according to its policy on investment which states that this can only be done on legally owned land. This scenario pits the tenants of Kibera against land lords who in most cases do not put up proper water and sanitation facilities in the area to match the rental housing units. (KWAHO, 2011)

Jag tror att grunden till problemen i Kibera ligger i det man kan läsa här ovan. Det faktum att staten i Kenya anser sig äga marken (trots att den ska ha blivit skänkt till nubierna) gör att området inte kan utvecklas som en hälsosam stadsdel.

"The government essentially has the ultimate right to land use allocation, and retains the reversionary interest. The current developers cannot therefore build any permanent housing structures since the land essentially still belong to the government." (Akatch, 2002, sid. 33) De som hyr ut bostäder har inte heller något regelverk att följa och kan därför komma undan med det mesta i sina försök att tjäna pengar.

Ett av de allra största hindren för Kiberas utveckling, bristen på infrastruktur, beror också på hur ägandet ser ut. Och eftersom människorna som bor i området i många fall inte särskilt mycket pengar, kan man inte heller bekosta anläggandet av infrastruktur med

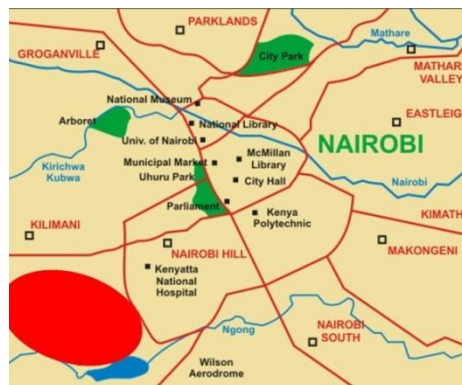

Fig. 3 Kibera ligger sydväst om Nairobis stadskärna. I kartan är området markerat med rött. (Wikimedia commons, 2011)

pengar från skatt betalad av områdets invånare.

Kibera ligger inte långt från Nairobis centrala delar (se fig. 3). Enligt Kibera Hamlets (2011) är bosättningen det näst största slumområdet i Afrika och den mest tätbefolkade ytan söder om Sahara. På sin hemsida skriver de även att Kiberas yta uppgår till 2.5 km² och att det på den ytan bor ca 1 miljon människor. Akatch (2002, sid. 33) hävdar å andra sidan att ytan är 225 hektar (2.25 km²) och att befolkningsmängden är strax över 500.000. Det finns även flera texter (bloggar etc.) där man hänvisar till 2009 års folkräkning (Google, sökord: census, Kibera, 2009), i dessa uttrycks förvåning över den siffra staten presenterar. Mutisya (2011, sid. 202) skriver så här: "[...] International Housing Coalition estimates the population to more than half a million people, while experts on urban slums give an estimate of more than 800,000 people. Government statistics on the total population of Kibera slums to around 200,000 people". I nättidningen A 24 Media (datum okänt) kan man läsa: "Numbers do not lie, and figures from the 2009 census indicate that Kibera barely makes it to Nairobi's largest slum. According to the census figures, the eight locations that form Kibera slums combined host a paltry 170,070." De olika källorna är långt ifrån ense om siffrorna.

Doughman (2010) reflekterar över hur internationella organisationer som FN kan blåsa upp siffror från 170,000 till ca 800,000 och om det är så att fler myter kring Kibera har förvandlats till sanningar med åren. Han skriver i sin artikel om ett besök i Kibera, ett besök som inte bara sker på dagtid, utan Doughman spenderar 4 dygn på plats. Han bor hemma hos en vän:

I was now in Kibera. I watched the early evening news from a plush couch, the refrigerator humming behind me. [...] I was a guest of Abdul 'Cantar' Hussein, a Kenyan of Nubian descent who answered his calls on an Apple iPhone. An iPhone? When the Nubian's economic prospects rise, they have no upcountry homes in which to invest, Cantar explained. (Doughman, 2010)

Hur är egentligen de ekonomiska förutsättningarna för de som lever i Kibera? Är Cantar ett av undantagen från genomsnittet? Jag tror att det är så. När man går omkring i Kibera ser man tillståndet som byggnaderna är i och känner lukten av det skräp som ligger överallt. Jag har svårt att tro att en människa skulle välja att köpa en iPhone framför att ha tillgång till rent vatten, toaletter, vägar och sophantering. Möjligheterna att skaffa sig en annan bostad kanske inte är så stora, varje dag kommer det nya människor, men det byggs fortfarande för långsamt.

Husen är byggda av allt möjligt, det finns de som är byggda av plåt, andra av trä, lera och skräp (se fig. 4). Vägar och gångar utgörs av damm under den torra delen av året och lera under regnperioderna. Man kan se tydliga spår av regnvattnets framfart, djupa rännor mitt i det som vi i Sverige skulle tänka på som vägen. Här i Kibera går man inne vid husen, diket löper i mitten (se fig. 1).

Akatch (2002, sid. 33) menar att Kibera har samma huvudsakliga karaktär som är typisk för slumområden i utvecklingsländer. Han skriver att det finns en del byggnader som är permanenta (2%), några fler som är semi-permanenta (46%) och att de flesta är temporära (52%). Dessutom skriver Akatch att över 70% av bostadshusen består av endast ett rum. Om man sedan läser den statistik som KWAHO (Kenya Water for Health Organisation) tillhandahåller får den informationen en större betydelse: "In terms of family pattern, households consist of either single persons with an average family size of 7. [...] The average family of 7 occupy a small room of 10 by 10 feet [9.3 m², förf. anm.]. There are no street lights. Most of the houses are made of mud and roofed with either corrugated iron sheets or covered with polythene paper." (KWAHO, 2011) Det vill säga, trots

Fig. 4 En liten pojke på en av de mindre gångvägarna i Kibera. (Foto taget av författaren)

att medelantalet personer per hushåll är 7 personer, har 70% av bostäderna endast ett, väldigt litet rum. Då ska det även nämnas att WHO's (World Health Organisation) rekommendationer ligger på: max 2 personer per rum i en bostad. (Akatch, 2002, sid. 33)

“UN-HABITAT's projections show that by 2030, Africa will cease to be a rural continent, as more than half of its population will be in cities in towns – this in a matter of one generation.” (UN-HABITAT, 2007) Många människor flyttar in till städerna för att det finns fler möjligheter till jobb, men vad händer med de som förlorar i konkurrensen? Något måste de leva av. Muraya (2006, sid. 127-128) hävdar att den informella sektorn är nödvändig i de fattiga delarna av världen, där den fungerar som en väg upp i samhället. Han förklarar begreppet informell sektor med att den är lätt att ta sig in i, småskalig, ofta familjeägd, att färdigheterna ges utanför skolsystemet, att den är oreglerad och har hög konkurrens. Muraya (2006, sid. 129) konstaterar att i Kenya kan den informella sektorn delas in i fyra kategorier: (1) tillverkning, (2) byggande, försäljning, hotell och restaurang, (3) transport och kommunikationer, samt (4) samhälls-, social- och personlig service. Han har dessutom kommit fram till att majoriteten av de anställda inom den informella sektorn finns inom kategori 2, inom försäljning, hotell och restaurang för att vara mer exakt.

Fig. 5 Framför många bostäder finns det små stånd, där man säljer allt från frukt och grönsaker till elektronik. (Foto taget av författaren)

VIDARE REFLEKTIONER

Bostadsområde

Det liv som gaturummet erbjuder i Kibera, tror jag, beror delvis på den brist på yta man har inomhus och delvis på den mängd och variation man har på funktionerna i det som även fungerar som bostadsområde. Området man bor i har också en mycket stor betydelse för vem man är: “The urban slum in the less developed world has an overwhelming significance of place for its dwellers: it determines who they are, what they do, where they go, and whom they know.” (Nijman, 2009, sid. 4) Vidare finner Nijman (2006, sid.4) att bostäder, arbete, religion och offentlighet är både rumsligt och funktionellt integrerat. Dvs. här har vi en verklig, fungerande plats där funktionsblandningen är en stor del. Att man kan ha den mängd variation beror till viss del på bristen på planering, det finns inga regler för vad man får ha för verksamheter. Var och en är alltså fri att själv välja om de vill starta en verksamhet och, i så fall, vilken typ av verksamhet (se Fig. 5 & 6).

Pandit (2009, sid 19) menar att Nijmans artikel visar på felen i att anta att ett slumområde är ett homogent, alltigenom likartat område. Hon skriver att det existerar mängder av olika typer av grannskap, mer eller mindre exklusiva, där en del nästan liknar ”gated communities”. Detta gör att den generalisering och de ställningstaganden som ofta görs inte håller. Pandit menar vidare att det visar på en komplexitet, som bör inkluderas i planeringen av urbana miljöer. Som jag uppfattar det innefattar den komplexiteten både det vi kallar funktionsblandning och boendeformer. Att människor som själva styr över ett område

Fig. 6 På järnvägen som går genom Kibera passerar ca. 2 tåg per dag, det hindrar inte människor från att sätta upp marknadsstånd. (Foto taget av författaren)

väljer att skapa ett lapptäcke av olika typer av boende, menar jag, visar på ett behov av varierade områden och varierande behov. Hur man vill bo är högst individuellt även här.

Arbete & funktioner

För att återgå till det som skapar den här variationen. Den informella sektorn fungerar som en katalysator, i det som i en planerad stad hade varit ett bostadsområde. Det är genom den informella sektorn som området får sitt gatuliv, genom de små företagen som människor skapar sin framtid och genom gemenskapen formar de sina egna liv.

Compared to the formal sector, the informal sector has managed to create more jobs rapidly with little capital investment. According to the government, 'The high employment generation potential in the informal sector principally results from the multiplicity of the informal sector activities, the use of simple and inexpensive technologies which do not require specialized skills, its higher labor intensity and ease of entry.' (Muraya, 2006, sid. 130)

De som inte har utbildning nog till att kunna få något av de specialiserade jobben i staden, de har alltså ändå mycket att välja bland och väljer det gör de. "The Government of Kenya reports, during the 1990s, the number of people employed in the informal sector rose from 105,000 in 1990 to 4.6 million in 2001". (Muraya, 2006, sid. 130) Det är många människor i Kenya som tjänar in sin lön inom den informella sektorn. Det är inom den sektorn som mångfalden finns, om du blir sugen på att testa på att sälja grönsaker i Sverige finns det en massa byråkrati att ta sig igenom och avgifter att betala. Om du då inte är säker på att det är ett yrke du vill fortsätta med, ärr risken stor att du inte ens försöker. I Kibera ser förutsättningarna annorlunda ut, du tar ett beslut om vad du vill göra, ser till att få dit de varor du behöver och så ser du om tillräckligt många är villiga att betala för det du erbjuder. I Kibera handlar det mer om att lära sig genom att testa, här hemma gör kostnader att man ger upp innan man provat.

Då bosättningarna i sig själva är olagliga, är verksamheterna i området per automatik inte lagliga heller. Det innebär att de investeringar du gör kan komma att försvinna om staden väljer att riva, det är en risk som många inte har råd att ta. Detta är en av anledningarna till att majoriteten av bebyggelsen i området är tillfällig eller semi-permanent.

The growth of the informal sector in less developed countries may be the main solution to urban unemployment. However [...] problems encountered by enterprises in the informal sector include the issue of legality, lack of infrastructure, substandard structures, and the threat of demolition. Informal enterprises are also considered an environmental hazard and urban planners argue that they can be a danger to the public, especially those that are carried out along roads and sidewalks. However, most of these problems would be eliminated if urban planners allocated land for the enterprises. (Muraya, 2006, sid. 131)

Man anser alltså även att kåkstadens verksamheter utgör en fara för sin omgivning, den faran beror delvis på att människorna inte vill investera i sina

Fig. 7 Kibera (det gråaktiga området) ligger omgivet av bebyggelse, vatten och inhägnad skog. (Google Earth,

Fig. 8 De större vägarna går runt Kibera, men inga är direkt kopplade till området. (Google Earth, 2011)

lokaler (då de kan komma att rivas), delvis på platsbristen. Kibera har en viss bestämd yta, med planerad stad och andra hinder runt om (se fig. 7 & 8), kan området inte växa utåt. Det utrymme som finns ska räcka till många och man har inte möjlighet att sträcka sig utanför det område som redan är befast, då Nairobi växt runt och omslutit Kibera. Här har vi ett praktexempel på negativ förtätning, där resultatet blir gator som är så smala att bilar inte kan ta sig fram, än mindre brandbilar. Att sedan verksamheter ställs upp på alla ytor som finns att tillgå gör inte saken bättre, men för många står det mellan det och att vara utan inkomst. "Much evidence has now accumulated to show that the informal economy is extremely vibrant and vertically integrated with the formal economy through supplier, subcontracting, and outsourcing arrangements" (Pandit, 2009, sid. 19). Den informella sektorn bidrar alltså till landets ekonomi i stort, då skulle Kenya som helhet vinna på att legalisera slumområden och låta infrastrukturen sträcka sig in i området. Som man kan se i Fig. 8, så är inte Kibera kopplat till stadens vägsystem, man kan dock urskilja en större väg som går genom den här delen av området. Denna väg är dessutom betydligt smalare än den asfalterade väg som går strax norr om Kibera.

Infrastruktur

Ett av de största hindren i Kibera är just infrastrukturen, eller bristen på densamma. De flesta av bostäderna (80%) ligger inte i kontakt med någon bilväg, enligt Akatch (2002, sid. 33). Han beskriver även hur stigar meandrar genom hela området, de flesta mindre än 2m breda. På flygfotot kan man se att många av byggnaderna verkar ligga helt utan kontakt med vägar, precis som Akatch hävdar. Inne i de tätare områdena finns det istället gångar och minimala gränder, mellan de flesta husen. Effekten blir att området känns lite som en labyrint om man lämnar de större stråken (se fig. 9).

Fig. 9 En gränd som leder från ett av huvudstråken, bakom den första raden hus blir gången så bred så två personen kan mötas. (Foto taget av författaren)

Platsanvändning

Jag har valt att dra paralleller till Dharavi i Mumbai, då Nijman (2009) har gjort en djupare studie i det slumområdet. De slutsatser och iakttagelser han gjort har jag i vissa fall själv känt av under mitt besök i Kibera, därför kan de bidra till en större förståelse för hur kåkstaden fungerar:

The use of space here is more deliberate and intense than in any other urban environment imaginable. Every bit of space is allocated and this is known exactly by the locals: they know who belong where, what belongs to whom, what is private and who has the rights to it, and what is public (and for which public). There is a great deal of tolerance in terms of human density and movement, but at the same time a powerful realisation that territorial control is fundamental to long-term survival and identity. (Nijman, 2009, sid. 10)

Detta är något jag tydligt kände av när vi blev visade runt i området. Även om markmaterial och utformning i stort sett är likadan överallt, känner man när något är mer privat. Detta märktes tydligt, trots att vi var där som besökare. Någon har satt ut små påsar och spannar med jord och små plantor vid husväggen, kåkstadens trädgård. Tvätt är upphängd på vissa öppna ytor och på andra finns små bänkar utsatta. Bänkarna verkar vara till för den som vill sitta, vem som helst, medan tvätten markerar tydligt att någon ser den ytan som sin, eller i alla fall känner sig berättigad till att använda den på ett sådant sätt. Människorna bestämmer själva över den yta som finns, men hur stor ytan är bestäms ovanifrån. Nairobis planering för Kibera sträcker sig så långt som till dess placering. Bosättningen är visserligen olaglig, men trots det accepterad för det den är: en icke-lösning på ett problem som Nairobi inte mår att lösa.

Det finns saker vi kan lära oss av Kibera, något vi kan hämta ut och implementera. Den största, det är funktionsblandningen. En funktionsblandning som fungerar i praktiken. Anledningen till att den fungerar där, i slummen, är att byråkratin inte ligger som ett täcke över allt man vill göra. Det kan vi lära oss av och ta till oss, vi kan försöka lätta på hur vi utformar vår stadsplanering.

Alla är rörande överens om att det är säkerheten som blivit lidande under Kiberas framväxt och utveckling. Den biten är den som behöver regleras ovanifrån, att brandbil, ambulans polis och andra samhällsfunktioner kommer fram. Det är infrastrukturen som behöver läggas in och styras, men behöver vi i förväg, i detaljplaner etc., reglera hur fastigheterna ska användas? Kan vi inte låta den översiktliga planeringen bestämma över var vägar och ledningar placeras? Göra riktlinjer för hur högt (våningar) det området ska vara och vilka typer av verksamheter som inte är lämpliga. Och sedan låta den som ritat den specifika platsen avgöra exakt var byggnaden ska stå och hur den ska vara utformad. Om vi lättar på regelverket, då blir möjligheterna fler. Det som ska regleras ska vara sådant man inte kan tumma på, t.ex. säkerheten.

DISKUSSION

Utrymme & plats

“The ordering of space in buildings is really about the ordering of relations between people.” (Hillier, 1984, sid. 2) Vilka relationer skapas genom de olika tillvägagångssätten? Mina undersökningar och den fakta jag läst leder mig att fundera över skillnaden i hur man ser på bostadsområden. Vad kan man tillåta för funktioner i de områden vi planerar för boende i dagens städer? Vi strävar efter korta avstånd och funktionsblandning, men med den strikta planering vi har, begränsar vi mer än vad som känns nödvändigt. Jag menar inte att existensen av slumområden är positiv, utan att det kanske är dags att vi ser på dem med lite andra ögon. Vi kan lära oss något om den mänskliga naturen och använda detta, inte bara i modern stadsplanering, utan även när man försöker lösa de problem som finns i de här områdena. För att kunna göra förbättringsarbeten i ett område som Kibera, måste man veta vad det är de boende värdesätter i den miljö de bor i idag. Om den nya plats de blir hänvisade till saknar något de kräver av sin bostadsmiljö, då kommer projekten aldrig att kunna bli framgångsrika.

Samtidigt behöver man vara öppen för de problem som finns, om man ser till platsanvändning i Kibera så försöker man göra den effektiv (se fig. 10), det inte finns mer plats att tillgå. Skillnaderna, vad gäller täthet, är stora mellan Kibera och de av Nairobis kvarter som ligger närmast (se fig. 11). Det hör till saken att nästan intill alla byggnader i Kibera endast har ett plan, med fler våningar hade man kunnat öka den yta som används till vägar och utemiljö avsevärt.

Det är inte bara individer som använder utrymmet i Kibera: “But households are just one of the actors in this struggle for space. Also making an appearance are public authorities, NGOs and businesses, each with a claim to the same space.” Drujven (2009, sid. 21) menar att vissa av organisationerna fungerar som en del i det nätverk som Kibera utgör, andra är outsiders som inte helt accepteras av de som tvingas bo här.

Urbanisering

Det finns ett utbrett problem med hantering av storskalig, snabb inflyttning i städer i den här delen av världen, antalet kåkstäder och slumområden i urbana miljöer skvallrar om detta. “Generally, cities in the less-developed world have a long history of spatial fragmentation in terms of planned and unplanned areas, illegal settlement, slum developments, etc.” (Nijman, 2009, sid. 13) Därför behövs information om vad människor kräver och önskar av sin bostadsmiljö, både för att lösa de problem som finns i de fattigare delarna av världen och för att förbättra det system vi idag använder i planeringen av urbana bostadsmiljöer. Jag har hittat något, men för att kunna använda det behövs mer och djupare efterforskningar, tyvärr finns

Fig. 10 Även taken kommer till nytta i det täta gytret av byggnader. (Foto taget av författaren)

Fig. 11 Kibera, till vänster i bild, är mycket tätare än det planerade stadskvarteret till höger. (Google Earth, 2011)

det inte tid till det inom ramen för det här arbetet. Jag har även hittat och pekat på en del problem i Kibera, utöver det har jag upptäckt något som är en orsak till fenomenet.

The majority of urban poor in Kenya cannot pay for conventional housing with adequate urban services because of their inadequate incomes. [...] Housing being the total environment of the structure including infrastructure therefore means that its cost must include the urban infrastructure services (roads, water, lighting, security, and sanitation and amenity). When these costs are factored at market rates, the cost of housing goes up beyond the affordability of the average urban poor. (Akatch, 2002, sid. 34)

Detta är en av de underliggande faktorer som orsakar uppkomsten av slumområden och kåkstäder. Det skulle kunna lösas med hjälp av den princip vi lär oss av Robin Hood: Ta från de rika, ge till de fattiga. Eller som Akatch (2002, sid. 36) skriver “[...] adopt the approach where taxes collected from high income areas are used to subsidize the cost of infrastructure in areas for housing the urban poor.” Principen kommer inte att lösa problemen i redan etablerade slumområden, men kan förebygga uppkomsten av fler.

Områdets komplexitet

När man tittar på slumområden utifrån, är det ofta så att det man ser är misären och sina egna förutfattade meningar om platsen. När vi guidades runt i Kibera, av en man som bor och har vuxit upp i en av Kiberas byar, slog det mig hur ”vanligt” det kändes. Visst, vägarna är inte asfalterade som de normalt är städer, men om man ser förbi den oputsade och slitna ytan är känslan samma som man får i ett ganska vanligt bostadsområde. Det är kanske till och med lite mer levande under dagen, än vad våra bostadsområden är. Om man läser vad Pandit (2009, sid. 18) skriver om att växa upp i Mumbai på 60-talet får man lite samma intryck. Pandit talar om att hon där bara hörde talas om slumområdet Dharavi, såg det från bilfönstret när de passerade och kände lukten av skräp och smuts. Trots detta kunde hon redan som barn se att livet i slumområdet var mer komplext, det var inte bara den misär man lätt kunde föreställa sig:

Fig. 12 Kibera kan verka oändligt när man tittar ut över hustaken på det här viset. (Foto taget av författaren)

Yet, even as a child, I could see that the picture was more complex: many of the tin and thatched roofs of the dwellings had TV antennae mounted on top, many of the laughing children walking along the alleys were neatly groomed and wearing school uniforms, and the hustle and bustle of daily life suggested vibrant economic activity. With these conflicting images, I struggled to imagine what daily life in the Dharavi slum must be like. (Pandit, 2009, sid. 18)

Kåkstäderna löser vissa problem som staden inte klarar utan dem, de är det mikroklimat där de allra fattigaste i staden lever sina liv. De är fristående delar i staden, på gott och ont, och fungerar för de behov de boende har. Detta gäller dock endast om man bortser från bristen på rent vatten samt avsaknaden av fungerande sophantering och toalettfaciliteter.

Kiberas invånarantal

Det är inte bara hur vi styr över våra städers utveckling, utan även alla olika uppfattningar kring de områden som jag har studerat. Se på en sådan sak som att siffrorna på Kiberas befolkning skiljer på runt en miljon, Kenya själva säger 170,070 medan FN uppskattar antalet till runt 1 miljon. Vad ska man tro och hur stor skillnad gör det för oss, vi som är så långt

borta från den verkligheten? 170,070 människor är för många på 2.5 km², särskilt när nästa alla byggnader är byggda i ett plan. Det är så tätt att säkerheten blir lidande.

Om jag räknar utifrån de givna siffrorna (något avrundat) ger det att: $2,500,000 \text{ m}^2 / 170,070 \text{ personer} = 14.70 \text{ m}^2 \text{ per person}$. Hade det varit ren bostadsyta och inte hus, infrastruktur och offentliga ytor, hade det varit en nästan ok siffra. Som det är nu måste, dessutom, en del av den ytan räknas bort, den är ej bostadsyta. Även Kibera har sina gångvägar och stigar, dessa tar upp en del av den ytan. Om jag istället vänder lite på det: 25 m^2 per bostad (inkl. infrastruktur och offentliga ytor) och totalt 2,500,000 m² i Kibera. Då får vi istället: $2,500,000 \text{ m}^2 / 25 \text{ m}^2 = 100,000 \text{ bostäder}$. Den medelsiffra KWAHO (2011) ger oss för bostadssituationen är 7 personer per hushåll. Då får vi fram $100,000 \times 7 = 700,000 \text{ personer}$. Jag tar och sätter in den siffran i samma uträkning som tidigare: $2,500,000 \text{ m}^2 / 700,000 \text{ personer} = 3.57 \text{ m}^2 \text{ per person}$. Om vi förlitar oss på det folkräkningen 2009 kom fram till gäller även att:

Not even the combined population living in all of Kenya's slums comes anywhere close to the largest slum in Africa. According to the census, the total number of Kenyans living in slums is 618,916. 'The population of people living in informal settlements has been exaggerated for a long time now,' says Kenya's top census official, Dr Anthony Kilele. (A 24 Media, datum okänt)

Med siffrorna från uträkningarna ovan i minnet, låter den siffran lite udda. Drygt 600,000 som bor i slumområden, totalt i hela Kenya. Det är mycket mindre än den uppskattade siffran i min andra uträkning och ännu längre från den miljon det så ofta talas om. Mina siffror skulle endast problematisera för Kibera, inte hela Kenya.

Onyango-Obbo (2010) berättar om hur en vän som bor i Kibera tänkte kring befolkningsmängden: "Now, my friend always insisted that there couldn't be one million people in Kibera. 'At most', he would say, 'there are about 400,000'. But even he was surprised that there were 'only 160,000 Kiberans'." Frågan om vems siffror som är mest pålitliga kvarstår. Vad kan FN och alla hjälporganisationer vinna på att överdriva antalet invånare i Kibera? Skapar de själva ett underlag till sina insatser? "Now, the cynics say that the hundreds of NGOs who have made a living 'helping the poor people' in the slum blew the population of Kibera out of proportion. When they ran short of people to justify a new programme, they created ghost ones." (Onyango-Obbo, 2010) Vad skulle den Kenyanska staten kunna vinna på att säga en lägre siffra? Tjänstemännen kanske känner sig mindre tvungna att göra något åt situationen. I diskussionen bör det även nämnas att: "The disparity between the imagined and real population of Kibera reminds us of a number that has never been quite agreed on in Kenya – who actually won the December 2007 presidential election." (Onyango-Obba, 2010) Kan man verkligen lita på de siffror som staten fick fram i sin folkräkning? Om de inte ens får rätt på antalet röster i ett val, ett antal röster som man har i en hög och kan räkna hur många gånger man vill, hur kan vi då lita på deras folkräkningssiffror? Det borde vara enklare att räkna röster än att räkna antalet personer som bor i ett område som Kibera, där en del människor vill undvika all registrering. Vi vet helt enkelt inte säkert hur många som bor i Kibera, inte heller vet vi vilka motiv de olika parterna kan ha för att överdriva siffror åt endera hållet.

The (rich and) middle class live in guilt and terror of the poor. They fear that one day, the poor shall revolt, overrun their manicured gardens, rummage their nice houses, and eat their children. As a result, they tend to over-estimate the number of poor people. So, it would have been very surprising if their popular view hadn't been that there lived one million people in Kibera. This distortion sometimes works in reverse. A government that overrates its performance will undercount the poor. (Onyango-Obba, 2010)

Slummen uppfattad utifrån

Att man ser på ett slumområde som ett stort sammanhängande område, som Nijman (2009, sid. 11) hävdar, är inte så konstigt. Men samtidigt är det som han säger: "To outsiders, slums tend to appear as more or less contiguous areas of decrepit housing, without much consideration for possible internal differences. But to those inside the slums, territoriality is often hugely important in terms of belonging, identity, safety, community, status and political organisation". (Nijman, 2009, sid. 11) Generalisering är något vi ofta använder för att det gör fenomen mer lätthanterliga, det är lättare att prata om dagens ungdomar än att urskilja en särskild grupp. Det blir på samma sätt med områden man inte känner till, man ser ytan och det som någon vill att man ska se, detta bygger man sina åsikter på. Det är bl.a. på grund av detta som man lätt missar de värden som finns på platser som Kibera. Man kommer dit och har redan bestämt vad det är man ska se: Afrikas största slumområde, men är det verkligen det?

It is a study of space in Mumbai's slums, in which he observes a stratification and a congruence of economic and social geography, a complex reality that cannot be studied using a onedimensional or emotionally charged term like 'slum'. [...]He demonstrates that the traditional use of the term 'slum', with its primary emphasis on housing and shelter, is inadequate to describe and explain Dharavi's complex and apparently chaotic reality. (Druiven, 2009, sid. 22)

När det är verkligheten man vill beskriva, då går det inte att helt förlita sig på de begrepp som finns, de måste förklaras utifrån den utgångspunkt man tar. Med generaliseringar lämnar man för mycket fritt för tolkningar, tolkningar gör att det du kommer fram till kanske inte betyder samma sak för alla som tar del av det du kommit fram till.

Planering vs. fritt byggande

Arbetet har påbörjat en kartläggning av hur funktioner integreras i kåkstadens utformning, något som görs med klar framgång. För att kunna hitta den balans mellan planering och fritt byggande som jag letar efter behöver man veta mer, inte bara om detta, utan även om hur vårt system med planering och juridiska dokument har utvecklats. Om vi går tillräckligt lång tillbaka i tiden så saknade även våra städer övergripande planering. Någonstans längs vägen valde vi att göra saker annorlunda, hur började detta och vilken väg tog utvecklingen som följde? Krav på säkerhetsavstånd, tillgänglighet och sanitära förhållanden har gett oss stadsplanering, vidare utveckling av den torde bygga på bekvämlighet. När säkerheten tas för given ökar kraven på andra punkter, såsom ljus i bostaden, grönska nära bostaden och korta transportsträckor från punkt A till punkt B. Planeringen löste många av de problem som vi idag hittar i Kibera, men det finns saker som fungerar bättre där. Fenomen och funktioner som fallit bort under utvecklingen och strävan efter den perfekta staden/det perfekta boendet.

För att kunna redogöra för någon alternativ lösning på ett balanserat sätt behövs en djupare analys på hur vårt system kommit till. Men det måste tyvärr lämnas till obehandlat i den här uppsatsen, då tiden inte räcker till. För att kunna väga de båda mot varandra, det fria ostyrda mot planbyråkratin, måste vi veta deras ursprung och beståndsdelar. Utan att veta vilka delar de består av och hur de samspelar kan man inte heller plocka ut det essentiella för att ta vara på deras olika fördelar.

Fig. 13 | en del av bostaden har den här familjen valt att ha en kiosk/närbutik. Detta kanske är något vi planerat bort. (Foto taget av författaren)

Arbetets utveckling & eventuell fortsättning

Under arbetets gång har riktningen på min ansats förskjutits lite. Min frågeställning gäller fortfarande, men mitt fokus har, efterhand som jag hittat information, förändrats. I början var principerna för hur ett slumområde växer det som kändes viktigast, när jag sedan började ana vissa mönster, då gled mina funderingar mer och mer över på vad detta kan innebära i stadsplaneringen. På de slutsatser jag kommit fram till vad gäller funktionsblandning i Kibera, följer funderingar kring hur vår planering ser ut. Är detaljplanen och alla de regleringar vi har verkligen nödvändiga? Skulle vi komma närmare den integrerade, funktionsblandade staden om vi lämnade lite mer svängrum, lite mer plats för spontanitet? Den som utvecklar ett specifikt område, kanske har kontakt med någon som skulle vilja ha en verksamhet där, är de då fria att utforma en lokal till detta när de bygger? Någon som flyttar in i området något senare kanske vill starta en verksamhet, tillåter detaljplanen detta? Finns det mer information att hämta i informella bosättningar som Kibera? Eller kommer det att ge mer att utgå från det vi har idag, att kolla igenom allt det som bestäms ovanifrån.

Allt som har med säkerhet att göra, både vår och naturens, är något som bör och ska planeras och styras på ett tydligt sätt. Men allt det där andra, det som kanske inte kan vara rätt eller fel, ska vi verkligen styra det i detaljplaner och generalisera allting. Vill vi att områden ska få vara olika? "As we have said, the theory leads us to expect that 'healthy' societies will have a hierarchically organised system of territories corresponding to socially defined groups." (Hillier, 1984, sid. 6) Detta är alltså något som vi behöver, hierarki, något att förhålla sig till. När det gäller infrastruktur har vi vissa föreställningar kring vad det innebär, men vad gäller för byggnader och bostäder? Ska även dessa ordnas hierarkiskt, så vi vet hur vi ska förhålla oss till dem? Ja, och det gör vi redan idag, med olika byggnadstypologier i olika delar av de urbana och rurala miljöer vi lever i. Men uppdelningen kanske ska vara mer som den uppdelning vi gör för våra vägar, inte att samla allt av en sort på ett ställe, utan att låta någon typ binda samman de andra.

Det kommer att behövas fler och djupare studier kring detta, det behövs mycket information för att komma fram till något som kan komma till användning. Det finns en hel del litteratur kring slumområden och kåkstäder, i alla delar av världen, mycket av det är skrivet under de senaste 10 åren. Dock har jag inte, under hela den tid jag arbetat med detta, kunnat hitta något som behandlar den här frågan, inte för Kibera i alla fall. Det finns mycket kring hur man ska "förbättra" slumområden, men där tittar man oftast inte på det som finns idag utan ser bara det som inte finns. Många projekt som görs får inte det genomslag man trott, kan det vara så att man genom sin planering bygger bort något dessa människor kräver av sin boendemiljö. Planering tillsammans med människor, åt och för dem, behöver inte utesluta egna val och möjligheter. Tänk dig en välfungerande stad, där samhällsfunktioner finns till för alla och varje människa kan påverka sin omgivning. Går det?

KÄLLFÖRTECKNING

ELEKTRONISKA KÄLLOR/INTERNET

- A 24 Media, Africa's Voice. [online] *Kibera Numbers Revealed*. Tillgänglig: <http://www.a24media.com/index.php/features/1991-kibera-numbers-revealed> (2011-05-11).
- Doughman, Andrew. [online] (2010-09-27) An American in Kibera. *The East African*. Tillgänglig: <http://www.theeastafrican.co.ke/magazine/An+American+in+Kibera/-/434746/1018312/-/item/0/-/81iqc5/-/index.html> (2011-05-11).
- Kibera Hamlets. Hemsida. [online] Tillgänglig: http://kiberahamlets.org/html/growing_up_in_kibera.html (2011-05-04).
- Kilimajaro Initiative. Hemsida. [online] Tillgänglig: <http://www.kilimanjaroinitiative.or.ke/> (2011-04-26).
- KWAHO (kenya water for health organization). Hemsida. [online] (2008-05-20) Tillgänglig: <http://www.kwaho.org/loc-d-kibera.html> (2011-04-05).
- Onyango-Obbo, Charles. [online] (2010-10-06) Please bring back our one million poor denizens of the Kibera slums. *Daily Nation*. Tillgänglig: <http://www.nation.co.ke/oped/Opinion/Please%20bring%20back%20our%20one%20million%20poor%20denizens/-/440808/1027396/-/view/printVersion/-/9yfnyjz/-/index.html> (2011-05-11).
- UN-HABITAT. *Twenty First Session of the Governing Council*. What are slums? [online] (2007-04-20) Tillgänglig: http://www.unhabitat.org/downloads/docs/4625_51419_GC%2021%20What%20are%20slums.pdf (2011-04-05).

TRYCKTA KÄLLOR

- Akatch, Samuel O. & Kasuku, Silvester O. (2002) Informal settlements and the role of infrastructure: The case of Kibera, Kenya. *Discovery and innovation* Nr. 14, sid. 32-37.
- Druifjen, Peter (2010) Comments on Nijman's 'A study of space in Mumbai's slums'. From slumdog to mumbaïkar: a space odyssey? *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* Vol. 101, No. 1, sid. 21-25.
- Hiller, Bill & Hanson, Julianne (1984) *The social logic of space*. Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge. ISBN 0 521 23365 8. Sid. 1-25.
- Muraya, Petronella W. K. (2006) Urban planning and small-scale enterprises in Nairobi, Kenya. *Habitat International* 30, sid. 127-143.
- Mutisya, Emmanuel & Yarime, Masaru (2011) Understanding the Grassroots Dynamics of Slums in Nairobi: The Dilemma of Kibera Informal Settlements. *International Transaction Journal of Engineering, Management, & Applied Sciences & Technologies*. Vol. 2 Nr.2, sid. 197-213.
- Mpili Andersson, Imma & Zetterqvist, Karin (2009) *Swahili för svenskar, praktisk parlör för den som reser i Östafrika*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg Bokförlag. ISBN 978-91-7224-098-8.

Nationalencyklopedin (1993). Band: 10, 11, 14 & 17. Höganäs: Bra Böcker.

Nijman, Jan (2010) A study of space in Mumbai's slums. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* Vol. 101, Nr. 1, sid. 4-17.

Pandit, Kavita (2010) Comments on Nijman's 'A study of space in Mumbai's slums'. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* Vol. 101, Nr. 1, sid. 18-20.

Patel, Runa & Davidson, Bo (1993, 2003) *Forskningsmetodikens grunder*. tredje upplagan, Studentlitteratur ISBN 91-44-02288-3.

Tuan, Yi-Fu (1975) Place: An Experimental Perspective. *Geographical Review* Vol. 65, Nr. 2, sid. 151-165.